

Zielone *dark patterns* jako narzędzie transformacji ekologicznej? W poszukiwaniu równowagi między ochroną konsumenta a ochroną środowiska

Celem naukowym projektu jest odpowiedź na pytanie, czy obowiązujące przepisy unijne dotyczące **zwodniczych interfejsów** (*dark patterns*) pozwalają na stosowanie **zielonego nudgingu** w promowaniu postaw proekologicznych przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony **konsumentów** i poszanowaniu ich **autonomii decyzyjnej**. W razie odpowiedzi negatywnej, co sugerują wyniki badań wstępnych, zaproponowany zostanie model regulacyjny dla **zielonych *dark patterns***, umożliwiający wyważenie ochrony środowiska i praw konsumenta.

Punktem wyjścia jest obserwacja, że Unia Europejska coraz częściej wykorzystuje w swoich politykach techniki nudgingu – subtelnie „szturcha” obywateli do podejmowania pożądaných społecznie decyzji, które w pozytywny sposób wpłyną na ich dobrostan. *Nudging* wywodzi się z nauki ekonomii behawioralnej, która bada sposób podejmowania decyzji przez jednostki i pomaga ekonomistom wypracować najefektywniejsze sposoby motywowania do ich sprawnego podejmowania. Przykładami są ustawienia domyślne, wskazywanie opcji polecanych lub przypomnienia, które wpływają na zachowania bez stosowania przymusu lub zachęt finansowych. Tego rodzaju rozwiązania stosowane są w wielu sektorach, od ochrony zdrowia przez bezpieczeństwo dzieci, jednak szczególną rolę odgrywają w promowaniu postaw proekologicznych. **Zielony nudging** ma na celu nakierowywać odbiorców na podejmowanie wyborów proekologicznych – takich jak zakup produktów oznaczonych jako przyjazne środowisku, wybór dostawy niskoemisyjnej czy ograniczenie zużycia plastiku. To tani i efektywny sposób wspierania zrównoważonego rozwoju i realizacji polityki klimatycznej.

Z podobnych mechanizmów oddziaływania na decyzje konsumentów korzystają również przedsiębiorcy, jednak nie zawsze robią to w sposób etyczny. W świecie cyfrowym rozprzeczniło się zjawisko ***dark patterns*** – sposobu projektowania interfejsów, które mają skłonić użytkowników do działań korzystnych dla przedsiębiorcy, a niekoniecznie zgodnych z wolą konsumenta. Przykłady to ukrywanie istotnych informacji, ustawienia domyślne trudne do zmiany czy nachalne powiadomienia. Unia Europejska dostrzegła ten problem: *dark patterns* zyskały legalną definicję i przyjęto przepisy, które zakazują przedsiębiorcom projektowanie interfejsów w sposób, który jest manipulacyjny.

W swoich badaniach pokazuję jednak, że techniki typowe dla *dark patterns* mogą być wykorzystywane do celów proekologicznych. Proponuję stworzenie w ten sposób nowej kategorii, która łączy cechy zielonego nudgingu i *dark patterns*: **zielone *dark patterns***. Przykłady obejmują automatyczne zaznaczanie „zielonej” opcji dostawy, ograniczanie widoczności mniej ekologicznych produktów czy uporczywe komunikaty promujące wybory korzystne dla środowiska. Choć działania te wpisują się w strategię zrównoważonego rozwoju, mogą zarazem ograniczać autonomię decyzji konsumenta. Projekt bada, kiedy takie praktyki są zgodne z prawem UE i jak stworzyć ramy, które pozwolą w skuteczny i bezpieczny dla konsumentów sposób wspierać ekologię.

Przyczyną podjęcia badań jest zaobserwowana potrzeba **wspierania proekologicznych** postaw konsumentów przy jednoczesnej konieczności wyważenia ochrony ich praw i autonomii decyzyjnej.

Zgodnie z **planem badań**, na początku przeanalizuję zjawisko zielonego nudgingu w środowisku cyfrowym i dokonam identyfikacji technik wpływu proekologicznego stosowanych przez przedsiębiorców. Następnie opracuję definicję operacyjną zielonych *dark patterns* oraz ich typologię, którą będę weryfikować w kolejnych etapach badań. W dalszej kolejności przeanalizuję obowiązujące i projektowane regulacje, aby zidentyfikować i ocenić dopuszczalność stosowania takich interfejsów. Tak przygotowana baza pozwoli mi ocenić, czy obecne modele przeciętnego i wrażliwego konsumenta są adekwatne wobec technik wpływu behawioralnego w kontekście środowiskowym. Następnie przyjrę się zielonym *dark patterns* w kontekście zasad funkcjonowania rynku wewnętrznego UE i przeanalizuję, jak wpisują się w realizację unijnych polityk środowiskowych i konsumenckich. W kolejnym etapie konsultacje z przedstawicielami sektora prywatnego pozwolą mi na określenie wyzwań związanych z wdrażaniem zielonych *dark patterns*.

Najważniejszym **spodziewanym efektem** będzie zaproponowanie modelu interpretacyjnego i regulacyjnego dotyczącego zielonych *dark patterns*. Jeśli jednak przeprowadzone badania doprowadzą mnie do wniosku, że nie jest konieczne wprowadzanie nowych przepisów, skupię się sformułowaniu wyłącznie postulatów dotyczących obowiązującego prawa. Wyniki badań zostaną upowszechnione zarówno w Polsce, jak i za granicą dzięki aktywnemu udziałowi w konferencjach i seminariach naukowych poświęconych prawu konsumenckiemu, prawu nowych technologii i prawu ochrony środowiska. Przedstawię je również w formie publikacji w recenzowanych czasopismach o krajowym i międzynarodowym zasięgu. Równolegle przygotowuję rozprawę doktorską dotyczącą zagadnień zielonych *dark patterns*.